

I. Gün/I. Oturum: (30 Mayıs 2009, 10:30–12:30)

**ABHAZYA-ULUSLARARASI KONUM VE
HUKUKİ ÇERÇEVE**

George Hewitt, Oturum Başkanı
*Kafkas Dilleri Profesörü,
Londra Üniversitesi British Academy Üyesi*

Marino Busdachin,
*UNPO–Temsil Edilmeyen Uluslar ve
Halklar Örgütü Genel Sekreteri*

Viacheslav Chirikba,
*Abhazya Devlet Başkanlığı Dış Politika Danışmanı,
Foundation for Independent Expertise Eski Başkanı*

Charlotte Hille,
*Uluslararası Hukuk ve Siyaset Bilimi Doçenti,
Amsterdam Üniversitesi*

Maksim Gunjia, Yorumcu
*Abhazya Dışişleri Bakan Yardımcısı,
UNPO Abhazya Temsilcisi*

ULUSLARARASI SİSTEMDE ABHAZYA'NIN YERİ VE KONUMU

Marino Busdachin

*UNPO–Unrepresented Nations and Peoples Organization
(Temsil Edilmeyen Uluslar ve Halklar Örgütü) Genel Sekreteri*

Özerklik, toprak bütünlüğü ve devletin bağımsızlığı konularındaki önemli sorunların uluslararası forumlarda ele alınabilmesi uzun zaman almaktadır.

Özerklik hakkı, BM Bildirgesinde açık ve güçlü bir şekilde yer almasına rağmen bu hakkın kullanımına ilişkin bir prosedür, uygulanmasına yönelik bir kural ve aksi durumda başvurulacak bir mahkeme-merci mevcut değildir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra özerklik hakkı, toprak bütünlüğü ilkesine karşı yürütülen ve genellikle kaybedilen bir savaştı. Ülke sınırlarının değişmezliği ve egemenlik kavramları özerklikten daha baskın değerlerdi.

1945'ten sonra özellikle bağımsız koloniler oluşturulması gibi bazı istisnalar mevcuttu. Ancak bunlar daha çok kolonileşmenin üzerini örtme çabalarından başka bir şey değildi.

Bağımsız kolonilerin kurulması devlet tanınırlığı konusunda yeni bir dayanak noktası oluşturdu, ancak bu durum ulusal ya da etnik kimliklerin değil sadece eski koloni sınırlarının tanınmasıyla –sadece toprağa özgü statüko– sınırlı kaldı.

1990'ların başında Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın çözülmesi ve birçok yeni devletin tanınması bile tutarlı bir tanıma-tanınma ilkesi oluşturulmasını sağlayamadı.

Toprak bütünlüğünün uluslararası sistemde tanımlayıcı prensip olmasından dolayı, yeni bir devletin ya da devletler grubunun uluslararası kamuoyu tarafından tanınması her zaman son başvuru yöntemi olarak kaldı.

Bir devletin tanınması her zaman siyasi bir konudur ve öyle kalmaya devam edecektir. Bu yüzden tanıma konusu çifte standartlardan kolayca etkilenmeye müsaittir ve tarihte örneklerini gördüğümüz gibi birisi için iyi olan diğeri için de iyi olacak anlamına gelmemektedir.

Kısaca günümüze bakarsak, daha uzağa gitmeye gerek yoktur, Abhazya örneği tüm çıplaklığı ile ortadadır.

Uluslararası bağlamda Abhazya sorunu

1990'ların başından bu yana Abhazya ve orada yaşananlar hakkında çok az şey bilindiğinin altını çizmek gerekir. Bu durum Abhazya hükümetinin hak ve talepleri için destekleyici nitelikte değildir.

Abhazya şu anda Tayvan, Dağlık Karabağ, Transdnistria (yada Trans-Dniester), Somaliland, Güney Osetya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Kosova'nın bir kısmı gibi de facto devlet konumundadır.

Bütün bu devletler de facto konumdan meşru hale, fiili varlıktan resmi varlığa, temsil edilmeyen ulustan temsil edilen ulus statüsüne geçmek için beklemektedirler.

De facto devletler etnik yönleriyle tanımlanmış ve bir çatışma sonrası ortaya çıkmış kabul edilirler. Medya, dışişleri bakanlıkları ve kısıtlı bir akademik çevre tarafından yön verilen bu imaj genellikle olumsuzdur.

Bu grup pek çok durumda daha kuvvetli tepki yaratacak kadar kışkırtıcı olabilir. Bazıları- isim vermeden sadece cümleyi aktarıyorum- de facto devletlerin "sıklıkla uyuşturucu üretimi ve satışı konusunda olduğu kadar, yasadışı silah ticareti ve "kara para" aklama konularında da uzmanlaşmış suç örgütü ya da benzeri oluşumların üzerine kurulmuş" olduğunu iddia ederler. Diğer bazı uzmanlar yasadışı insan ticareti ve radyoaktif madde kaçakçılığını da bu güvenlik tehditleri listesine eklerler.

"Özerlik" teriminin kullanılması ve tartışılması yerine rahatça "ayrılıkçılık" terimi tercih edilmektedir. Ayrılıkçılık konuyu terörizmle bağdaştırma eğilimi olan tepkici medya sayesinde global dünyayı kötülüğe teşvik eden anahtar kelime durumundadır.

De facto ülkeler genellikle sahipsiz toprakların yasadışı kısımları ya da ana devletin yine yasal olmayan kuklaları olarak kabul edilirler.

Bu olumsuz imajın yarattığı baskı, yasal bir tanıma için gereken tüm ciddi, nitelikli ve ölçülü hak taleplerini baltalamaktadır. Sorun sadece sınırların bütünlüğü değildir, de facto devletler aynı zamanda yasallıktan uzak ve güvenlik tehdidi yaratan istenmeyen oluşumlar olarak görülmektedir.

De facto devletlerin olumsuz imajı ve daha iyi tanınma koşullarına yönelik taleplerinin kesinlikle reddedilmesi uluslararası kuruluşlar arasında bu ülke liderleriyle bağlantı kurma konusunda isteksizlik yaratmaktadır.

Ancak bununla birlikte bir tek de facto ülke uluslararası tecrit konusunda bir istisna teşkil etmektedir: Kosova. Bu ülkede, 1999 tarihli NATO müdahalesi ve uluslararası bir yönetimin kurulmuş olmasından dolayı kendine özgü bir durum

oluşmuştur. Bizim görüşümüze göre aslında uluslararası müdahale de facto Kosova ülkesinin oluşmasına neden olmuştur.

Uluslararası yönetim Kosova'nın iç bağımsızlığını son derece azaltmış ve bu da Kosova'yı diğer de facto oluşumlarla aynı gruba sokmayı da zorlaştırmıştır.

Böylece, Kosova'da uygulanan politikalar diğer de facto ülkeler tarafından büyük bir merakla izlenmekte ve tanınmaya giden yoldaki stratejilerinde büyük etki yaratmaktadır.

Diğer de facto ülkeler burada yaşanan deneyimleri not etmekte ve kendi olumsuz imajlarını azaltmaya çalışmaktadırlar; öncelikle toprak bütünlüğü ilkesinde bir istisna umudu ve ikinci olarak da daha önce rastlanmamış yeni bir örneğin ortaya çıkması umudu.

Ancak bu umutlardan hiçbiri henüz gerçekleşmemiştir.

Kafkaslarda şu anda üç de facto devlet mevcuttur: Güney Osetya, Dağlık Karabağ, ve Abhazya.

Bu ülkeler de facto bağımsızlıklarını 1999 yılının başından bu yana kazanmış olmalarına rağmen henüz uluslararası anlamda resmen tanınmamışlardır.

Bu ülkeler aynı zamanda demokratikleşme ve devletleşme için gereken yapıya ve politik mirasa sahiptirler.

Kosova'nın tanınma süreci

Bir bölgenin "ana devlet" in ve A.B.D. ve AB gibi uluslararası güçlerin isteği dışında uluslararası anlamda tanınması azınlık haklarını teminat altına alan demokratik bir devlet kurması koşullarına bağlıdır. Kafkas de facto devletleri de bağımsızlıklarını kazandıklarını ileri sürdüler.

Ama kazanmamışlardı. Abhazya Devlet Başkanı Bagapsh şöyle diyordu:

"Kosova konusu karara bağlandıysa ve Abhazya için aynı şey söz konusu değilse, bu tamamen çifte standartlara dayalı bir politikadır."

Bagapsh haklıydı. Abhazya uluslararası toplumdaki dışlandı, katı ticari ambargolara maruz kaldı ve uluslararası kredi ve yardımların tamamen dışında bırakıldı.

Son zamanlarda yaşanan bazı gelişmeler Abhazya'yı yeni bir konuma taşıyana kadar durum buydu.

Önce NATO'nun Gürcistan'ın üyeliğine yeşil ışık yakması, daha sonra Güney

Osetya'daki Gürcistan askeri saldırısı ve son olarak da Rusya'nın karşı atağı temel uluslararası standartlara yönelik yeni bir tartışma başlamasına yol açtı.

Kosova'nın A.B.D. ve AB tarafından tanınmasına Rusya'nın cevabı Abhazya ve Güney Osetya'nın tanınması oldu. Dengeli bir hüküm mü, yoksa kısasa kısas mı? Oluşan yeni durum dönüşü olmayan bir yola girmek anlamını taşıyordu.

Rusya'nın, Kosova'nın geniş çaplı bir topluluk tarafından tanınmasının doğal bir uzantısı addettiği Abhazya ve Güney Osetya'yı tanıma süreci dünya üzerinde pek çok tepkiyle karşılandı. Rusya ayrıca, mevcut devletlerarası hukuk uygulamalarında resmen tanınmamış devletlerin özerkliği için ciddi bir revizyon yapıp yapılamayacağını saptanması için bir toplantı yapılmasını talep etti.

Bu açıdan bakıldığında bu talebin tamamen haklı olduğunu ve devletlerarası hukuk alanında bir krize neden olduğu için Rusya'yı suçlayanların ise tamamen haksız olduğunu düşünüyorum.

Şu anda Kosova 45 ülke tarafından tanınmışken, Tayvan'ı 18, Abhazya'yı 3 ülke tanyor. Somaliland'i tanıyan herhangi bir ülke ise henüz yok.

Ancak ne yazık ki küçük çapta tanınmak hala yeterli değil. Bu ülkelerin çoğu halen BM'de ve diğer uluslararası kuruluşlarda temsil edilemiyorlar.

Avrupa Birliği'nin sadece 5 üyesi bile Kosova'yı tanımayı reddetse bu tür bir güçlü muhalefetin üstesinden gelmenin oldukça uzun zaman alacağını anlamak mümkün olacaktır.

Uluslararası misillemeye politik stratejilere dayanan bu yeni siyasi oyunun net bir sonucu yoktur.

Benim görüşüme göre, artık bir toprak bütünlüğü moratoryumunun belirlenmesi gerekmektedir. Gerçekçi olmak gerekirse BM'in mevcut 193 üyesine 7 ya da 8 tane yenisinin eklenmesinin büyük bir soruna yol açacağını sanmıyorum. Özellikle de BM'nin mevcut üyelerinin en azından 30 tanesinin ekonomik bağımsızlığa sahip olmayan Andorra, San Marino ve Vanuatu Adaları gibi mikro devletler olduğu göz önüne alınırsa.

Ancak gerçekleşmesi en uygun gözüken ilk şey AB'nin Kafkaslara yönelik politikasında Abhazya, Dağlık Karabağ ve Güney Osetya'ya AB desteğini öngören bir değişiklik yapılmasıdır. İkinci olarak da A.B.D'deki yeni yönetimin geliştirdiği taze fikirlerle soruna yeni çok yönlü bir yaklaşımın geliştirilmesidir.

Şu anda gerçekten yapılması gerekli görülen şey, de facto devletlerin karmaşık durumlarının genel anlamda anlaşılabilmesini sağlamak ve bu yolla da olumsuz uluslararası imajlarının değişmesini sağlamaktır.

Birkaç yıl önce, -UNPO-Temsil Edilmeyen Uluslar ve Halklar Örgütü de facto devletlere ve onların yasal, ekonomik ve politik durumlarına ait farkındalıkların artırılmasına yönelik bir program başlattı. Avrupa Parlamentosu'nda akademisyenler politikacılar ve medyanın katılımıyla yapılan iki konferanstan sonra doğru bir yolun izlendiği net olarak ortaya çıktı.

UNPO, Tayvan, Abhazya ve Somaliland sayesinde özerklik konusunun uluslararası siyasi gündemin dikkat çeken bir maddesi haline gelmesini sağladı. Yapılacak daha çok şey var ve daha iyi insan ve finansman kaynağı yanında tüm de facto devletlerin artan sayıdaki katılımlarıyla kat kat fazlasını yapmak mümkün.

Bütün bunların yanında, demokrasi, azınlıkların korunması, iyi yönetim ve şeffaflık da uyulması gereken anahtar meselelerdir. Uygulandıklarında de facto devletlerin algılanması konusunda olumlu farklılıklar yaratacak olan bu değerler, aynı zamanda geleceklere yönelik tartışmalarda hep sessiz kalmış olan ülke halklarının umut ve hayallerinin de daha kolay anlaşılmasını sağlayacaklardır.

DEVLETLERARASI HUKUK AÇISINDAN ABHAZYA CUMHURİYETİ'NİN YASAL KONUMU VE STATÜSÜ

Viacheslav Chirikba,

Abhazya Devlet Başkanlığı Dış Politika Danışmanı, Foundation for Independent Expertise Eski Başkanı

26 Ağustos 2008 yılında Rusya Federasyonu Güney Osetya ve Abhazya Cumhuriyetlerini resmen tanıdı. Bunu takiben 5 Eylül 2008'de her iki Güney Kafkasya ülkesini tanıyan ikinci ülke Nikaragua oldu. Bu politik hareketlerden ilki Abhazya'yı resmen tanıyan ülkeler kategorisine yükseltti. İkincisi ise ülkeyi, sadece Türkiye tarafından tanınmış olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin konumundan kurtardı.

Abhazya'nın, biri dünyanın en önemli güçlerinden biri ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olan iki Birleşmiş Milletler (BM) üyesi ülke tarafından tanınmış olması oldukça önem verilmesi gereken bir durumdu. Abhaz halkı için büyük zorluklar ve fedakarlıklarla geçen yıllardan, kanlı bir savaştan ve acımasız bir uluslararası ablukadan sonra, Abhazya nihayet güvenliği ve politik geleceği teminat altına alınmış resmen tanınan ülkeler seviyesine yükselmişti.

Rusya'nın bu hareketi Avrupa, Asya ve Amerika'daki pek çok devlet tarafından bazıları hayli olumsuz olmak üzere pek çok tepki aldı. Abhazya'nın tanınmasına yönelik uluslararası tepkilere dikkatlice bakıldığında asıl sorunun ülkenin bağımsızlığının yasal boyutu olduğu görülebilir. Bu tür bir tanıma devletlerarası hukuk kurallarının çiğnenmesi, özetle Gürcistan'ın uluslararası anlamda tanınmış sınırlarına yönelik toprak bütünlüğünün ihlali anlamına gelmektedir.

Asıl ilginç olan ise, BM üyesi bir ülkenin toprak bütünlüğünün ihlaline yönelik benzer bir tartışmanın Kosova örneğinde yaşanmaması, aynı yıl Sırp topraklarından ayrılan bu ülke için tepki vermeyen ülkelerin Abhazya'nın bağımsızlığında son derece olumsuz tepkiler sergilemiş olmalarıdır. Bu ülkelerin konu ile ilgili savundukları tez ise Kosova'ya göre Abhazya'nın durumunun son derece keyfi olmasıdır. Kosova'nın oldukça özel bir durumu olduğu ve başka ülkeler için emsal teşkil edemeyeceği savunulmaktadır.

Abhazya'nın resmen tanınmasına karşı çıkanlar sorunun yasal olduğunu ve devletlerarası hukukun çiğnenmesi anlamına geldiğini savunduğu için, ben de devletlerarası hukuk açısından Abhazya'nın bağımsızlığının yasal açıdan görünümü konusunda yorumda bulunmak istiyorum.

Konuşmamı soru formunda şekillendirecek ve kısa cevaplarla izahta bulunmaya çalışacağım.

1. Abhazya devletinin Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin bir parçası olmadan önce bir tarihi var mıydı?

1931 yılında Joseph Stalin ülkeyi Gürcistan'ın bir parçası yapana kadar Abhazya devleti uzun ve kesintisiz süren bir devlet geleneğine sahipti. 8. ve 10. yüzyıllarda Abhazya Leonides hanedanının hüküm sürdüğü, 13. yüzyıldan 1864'e kadar da Çaçba hanedanı tarafından yönetilen bir devletti. 1810 yılında bağımsız Abhazya Prenslığı küçük komşu Gürcistan devletlerinden tamamen ayrılarak Rusya'nın himayesine girdi. Abhazya Prenslığı 1864 yılında Rusya tarafından ilhak edildi. 1917 Rus Devrimi ile birlikte Sovyetler Birliği'nin bir parçası haline gelen Abhazlar Abhaz Halkları Konseyi'ni kurdular ve Abhazya devlet olarak yeniden tarihteki yerini aldı.

2. Sovyetler Birliği döneminde Abhazya bir devlet miydi?

20. yüzyılda Abhazya Sovyetler Birliği içinde Abhaz, Gürcü, Rus ve diğer Sovyet halklarının birleşimden oluşan bir devlet konumundaydı. 1921 yılında Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu. Gürcistan Devrim Komitesi de Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıdı. Ancak aynı yıl Abhazya, SSCB'den ayrılma hakkını da kapsayan ancak yüksek derecede politik özerkliği koşula bağlayan 1925 tarihli "Konfederal Birlik Anlaşması" uyarınca Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ile birleşmek zorunda bırakıldı.

Abhazya 1931 yılında Stalin'in emriyle Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti statüsünü kaybetti ve Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı "Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyet" konumuna düşürüldü. Yine de Abhazya Sovyet anayasası çerçevesinde devlet statüsündeydi: Bir devlet sembolü, hükümeti, seçilmiş parlamentosu ve milletvekilleri mevcuttu.

3. Abhazya Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nden ayrılma hakkı var mıydı?

3 Nisan 1990 tarihinde yürürlüğe giren Sovyet anayasasının "SSCB'de birleşik cumhuriyetten ayrılmanın onaylanmasına ait anlaşma usulleri hakkındaki" maddesi, özerk bölge ve cumhuriyetleri, içinde buldukları cumhuriyet birliğinde kalma ya da ayrılma kararını bağımsız olarak verme hakkı tanımaktaydı. 17 Mart 1991 tarihinde Birlik genelinde yapılan referandumda Abhazya halkının %52,4'ü yeniden şekillendirilen SSCB'nin muhafazası yönünde oy kullandı.

Aynı anda Abhazya'nın Gürcü olmayan nüfusu 30 Mart 1991 tarihinde Gürcistan'ın düzenlediği ve SSCB'den bağımsızlık için yapılan referanduma katılmadı. Bu da 1991 tarihli referandum sonuçlarına göre Abhazya SSCB içinde kalmakla birlikte Gürcistan'dan yasal olarak ayrılabilirdi. Oysaki Gürcistan 9 Ni-

san 1991’de kendi yaptığı referandumda bağımsız Gürcistan Cumhuriyeti’nin yeniden eski statüsüne döndürüldüğünü beyan etti. Sovyet Kanunu’na göre Abhazya’nın Gürcistan’dan ayrılmaya yasal olarak hakkı vardı, ancak Sovyetler Birliği’nin dağılması sonucu bunu gerçekleştirme şansını elde edemedi.

4. Resmen tanınmadan önce, Sovyetler Birliği sonrası dönemde Abhazya’nın Gürcistan’la karşılıklı yasal ilişkisi mevcut muydu?

Hayır, Abhazya ve Gürcistan tarafından karşılıklı imzalanmış ve her iki oluşumu da ortak bir devlet çerçevesinde bağlayacak herhangi bir yasal belge yoktur.

Bu durum 4 Nisan 1994 tarihinde Gürcistan, Abhazya, Rusya, BM ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından imzalanan “Gürcistan-Abhazya ihtilafının politik çözümlerine ilişkin tedbirlerin tebliği” ne yönelik Moskova Anlaşması’nın 8 nolu maddesinde dolaylı olarak tasdik edilmektedir: “Bir ülkenin ve yasal ilişkilerin yeniden tesis edilmesine yönelik tekliflerin üzerinde durulabilir ve aşamalı bir eylem programı düzenlenebilir”. Abhaz politikacılar Abhazya ve Gürcistan arasında bir ülkenin ve yasal ilişkilerin yeniden tesis edilmesine yönelik ihtiyacın doğması hususuna dikkat çekerek bunun tek bir anlamı olduğuna işaret ederler: iki ülke arasında bu tür ilişkiler var olmayan ilişkilerdir.

5. Abhazya Rusya ve Nikaragua tarafından tanınmadan önce kendisi için bağımsız bir yönetim şekli kurmayı başarmış mıdır?

1993 yılından bu yana (30 Eylül 2003’de istilacı Gürcistan kuvvetlerine karşı kazanılan zaferden sonra), Abhazya kendini demokratik bir şekilde yöneten fiilen bağımsız bir devlet haline getirmiştir. Bağımsız Abhazya anayasası 1994 yılında kabul edilmiş ve 1999 yılında ülke çapında düzenlenen referandumla da onaylanmıştır. Aynı yıl, 1999’da, Abhazya Devletinin Bağımsızlık Kanunu kabul edilmiştir.

2008 yılındaki resmi tanıma öncesinde, Abhazya’nın anayasası, bayrağı, milli marşı ve diğer devlet sembolleri mevcuttur. Seçilmiş bir parlamentosu, bir devlet başkanı, başbakan ve bakanlar kurulu, kendi bağımsız dış politikası, küçük ama etkin bir ordusu, iç ve dış sınır kontrol birlikleri, hukuk sistemi ve devletin gözetiminde bulunan sosyal ve ekonomik kurumları bulunmaktadır. Yaşanan sert ekonomik ambargolara rağmen Abhazya kârlı turistik altyapısını, tropikal tarım koşullarını ve doğal kaynak avantajlarını (madencilik, ormancılık, balıkçılık vb) kullanmak suretiyle belli bir ekonomik faaliyet seviyesine erişmeyi başarmıştır.

Politik açıdan bakıldığında ise, savaş sonrasında sonuncusunu muhalefet kesiminin kazandığı iki devlet başkanlığı ve üç parlamento seçimi yaşamıştır. Siyasi çoğulculuk sistemine geçilmiş, çok partili sistem ve canlı bir sivil toplum örgütlenmesi yaratılmıştır.

Demokratik özgürlükler açısından bakıldığında, Abhazya resmen tanınmasından dahi önce Amerika merkezli Freedom House adındaki STK tarafından “yarı bağımsız” ülke kategorisine alınarak Gürcistan ile aynı seviyede yer almış ve uluslararası anlamda tanınmış bulunan pek çok eski Sovyet devletinin de üzerinde bir konuma yerleşmiştir. Abhazya aynı zamanda, özgür bir medyaya, dini inançların serbestçe ifade edilebildiği ve ülkede yaşayan değişik etnik grupların kültürel kurumlarının (ibadet merkezleri, okullar, sanat ve kültür merkezleri vb.) sorun yaşamadan faaliyet gösterebildiği bir ortama sahip bulunmaktadır.

6. Abhazya uluslararası anlamda kabul görmüş devlet olma kriterlerine karşılıkıyor mu?

Devletlerarası hukuk açısından, Abhazya devlet sayılabilmek için aranan tüm kriterleri karşılamaktadır. 1933 tarihli Montevideo Konvansiyonu'nun Devletlerin Hak ve Yükümlülükleri konulu 1 nolu maddesine göre, “Devletlerarası hukukun bir parçası olarak devlet şu özellikleri taşımalıdır: (a) daimi bir nüfus, (b) tanımlanmış bir toprak parçası, (c) bir hükümet, (d) diğer devletlerle ilişki kurabilme kapasitesi”(1)

A.B.D. Dışişleri Bakanlığı Kasım 1976 tarihli bildirgesinde devlet olma koşullarını aşağıdaki şekilde açıklamıştır: “net bir şekilde belirlenmiş bir toprak parçası ve nüfus üzerinde etkin kontrol; bu bölgenin düzenli bir hükümet tarafından idaresi; ve dış ilişkileri etkin bir şekilde yürütebilecek ve uluslararası mükellefiyetleri yerine getirebilecek bir yönetim kapasitesi”(2) Badinter Tahkim Komisyonu'nun Yugoslavya üzerine hazırladığı 1 nolu görüşü uyarınca “düzenli bir politik iktidarın yönetimi altında bulunan belli bir toprak parçası ve nüfusa, bağımsızlığa sahip olan devlet olarak tanımlanabilir”.(3)

Abhazya bu üç şartın tamamını karşılamaktadır. Daimi bir nüfus, belirlenmiş bir toprak parçası, net olarak çizilmiş ve ihtilafsız ülke sınırları, seçilmiş bir parlamento ve Abhazya Cumhuriyeti topraklarının tamamı üzerinde tek başına etkin kontrol ve yönetim gücüne sahip bir hükümet. Abhazya bağımsız bir devlettir ve hiçbir yabancı güç tarafından kontrol edilmemektedir. Kendi anayasası, bayrağı, milli marşı ve diğer devlet sembolleri yanında kendi ordusu ve hukuk sistemi de mevcuttur.

Abhazya, Anayasası'nın 47 (8) ve 53 (4) maddelerinde de belirtildiği üzere, uluslararası ilişkileri yürütebilme kapasitesine sahiptir. Kendi bağımsız dış politikası ve uluslararası bağlantılar kuran bir Dışişleri Bakanlığı mevcuttur. Abhazya politik açıdan bağlayıcı uluslararası belge, sözleşme ve anlaşmaları imza yetkisine haiz bir ülkedir.

Crawford (1979: 70)'a göre: “Genel prensip gereği, resmi olarak diğerlerinden ayrılmış, var olmaya yönelik belli güce sahip ve diğer bütün unsurlar sabit kalmak üzere, devletlerarası hukukun genel hükümlerine göre devlet sayılabilecek herhangi bir bölgesel oluşum devlet tanımına uymaktadır”. “Diğer bütün unsur-

lar sabit kalmak üzere” deyimi bir şekilde yardıma ihtiyacı olan devlet olarak tanımlanmak istemeyen oluşumlar için kullanılmaktadır. Crawford ayrıca ana ülkeden ayrılan bölgelerin devlet olma kriterlerinin esasında 19. yüzyılda tesis edildiğini söyler.

Bunlar, “uygun bir şekilde belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde görev yapan daimi ve etkin bir hükümete sahip olma ve “ana devlet”ten ayrı konumda olmaktır; bu durumda bağımsızlık ya tartışmaya yer bırakmayacak şekilde gerçekten mevcuttur ya da itiraza gerek bırakmayacak kadar açıktır.” (Crawford 1979: 266).

7. Devletlerarası hukuk ilkelerine göre Abhazy’nın resmen tanınmaması hakkında neler söylenebilir?

Yeni bir devletin tanınması ile ilgili iki düşünce ekolu bulunmaktadır. Daha liberal “açıklayıcı teori”ye göre, “Yeni bir devletin tanınması, prensipte, yeni bir devletin varlığından bağımsız politik bir eylemdir”.(4) Montevideo Konvansiyonu’nda yer alan ve “Amerikan Devletlerinin Organizasyonu Nizamnamesi” (1948) başlıklı 12. maddesine öngörülen usule uygun olarak düzenlenen 3. maddeye göre: “Devletin politik varlığı diğer devletlerin resmen tanınmasından bağımsızdır. Tanınmadan önce dahi, devletin bütünlük ve bağımsızlığını savunma, gelişme ve koruma koşullarını temin etme ve dolayısıyla kendini istediği şekilde konumlandırma, çıkarlarına göre yasalar düzenleme, hizmetler sunma, yargı yetkisini tayin etme ve mahkemelerini yetkili kılma hakkına sahiptir.”(5)

Amerikan Hukuk Enstitüsü de devlet tanımını diğer devletler tarafından tanınma konusuyla ilişkilendirmemiş, “belirlenmiş bir toprağı, daimi bir nüfusu, kendi kendini kontrol edebilen bir hükümeti, kendi işlerini görebilen ve bunu yapma kapasitesine sahip olan ve benzer diğer oluşumlarla resmi ilişkiler kurma yetisine sahip” oluşumları devlet olarak nitelendirmiştir.(6)

Greig’e göre (1976: 97, 122), resmen tanınma, temel bir yasal ilkedен çok uluslararası hayatın politik bir gerçekliğidir. Von Glahn da “akla uygun pek çok teze rağmen yeni devletlerin (ve yeni hükümetlerin) tanınması yasal bir sorundur, uzmanların görüşleri ve devletlerin bu konudaki uygulamaları da bu durumun yasal sonuçları olan politik bir eylem olduğunda birleşmektedirler”(7) fikrini öne sürmektedir.

Gerçekten de von Glahn’ın da (1996: 68-69) işaret ettiği gibi “devlet kavramı ile ilintili temel özelliklerin toplumla ilgili kazanımlara dönüşmesi durumunda yeni bir devlet ortaya çıkar: belirlenmiş bir toprak parçası, işleyen ve etkin bir hükümet ve dış kontrolden bağımsızlık vs. Devlet olmanın bütün bu özelliklerinin doğrulanabilir unsurlar olması nedeniyle, yeni bir devletin başlangıç tarihi hukuki değil niteliksel bir meseledir. Diğer devletler tarafından tanınması ya da tanınmaması devlet olmanın gerektirdiği koşulları eksiksiz yerine getiren her yeni devlet yürürlüktedir”.

Bunun yanında, “bir devlet ya da hükümetin kurulması (şiddet kullanılarak kurulması dahi) devletlerarası hukuk kurallarının çiğnenmesi anlamına gelmez; devletlerarası hukukun böyle bir güce sahip bir grup insanın bir devletten ayrılarak yeni bir devlet kurmasını yasaklayan genel bir kuralı mevcut değildir. Bu tür durumlarda devletin ya da hükümetin varlığı sadece bir gerçeklik sorunudur ve tanıma ya da tanımamanın genellikle yasal bir etkisi bulunmamaktadır” (Malanczuk 1997: 84). “Dünya çapında tanınma yoksa, ayrılan bölge devletlerarası hukuk ilkelerine göre hala bir devlet kurabilir, resmen tanınma olmazsa olmaz şart değildir.” (Duursma 1996: 92). Badinter Komisyonu’nun 1 nolu görüşüne göre: “Bir devletin varlığı ya da yokluğu bir gerçeklik sorunudur; diğer devletler tarafından tanınmanın yaratacağı etki tamamen beyanla ilgilidir”.(8)

Hollandalı uluslararası hukukçu Bart Driessen (1997: 6) bu bağlamda belirttiği gibi, “Bir devletin diğer devletler tarafından tanınması yukarıda belirtilen dört kriterin yerine getirildiğinin kanıtından başka bir şey değildir; Gürcistan Hükümeti, Birleşmiş Milletler ya da üçüncü bir devlet tarafından resmen tanımamak Abhazya’da bir devlet oluşumunu sağlamayacaktır. Aynı zamanda, tanımamak da bir yönüyle yeni bir devletle ilgili hoşnutsuzluğun bir göstergesi olacaktır”.

Kabul gören bir diğer tanınma tezi de, “yapıcı teori” olarak adlandırılan muhafazakar görüştür. Bu teori “açıklayıcı teori”nin aksine tanınmanın bir devletin önemli özelliklerinden biri olduğunu savunur; bu teoriye göre “devlet olmakla ilgili hak ve yükümlülükler sadece tanınma yoluyla elde edilebilir”.(9)

“Yapıcı teori” bir ülkenin devlet sayılabilmesi için kaç tane devlet tarafından tanınması gerektiğini belirtmez. Bu yüzden bu muhafazakar ve kısıtlayıcı teoriye göre bile, Abhazya, BM üyesi iki devlet tarafından tanındıktan sonra devletlerarası hukuk açısından devlet sayılabilmek için gereken resmi kriterleri, diğer devletler tarafından diplomatik tanınma dahil olmak üzere yerine getirmiş sayılmaktadır.

Bununla beraber, Abhazya’nın ülke içi ve uluslararası mevcut konumu ile ilgili olarak, ister “açıklayıcı” ister “yapıcı” olsun hiç bir teoriyi hesaba katmaksızın yapılacak objektif bir analiz, ülkenin devlet olarak tanınması için gereken bütün koşulları yerine getiren bağımsız bir yönetim şeklinin mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. Abhazya’nın bağımsızlığının dünyanın Rusya dışındaki önemli güçleri tarafından hukuken tanınmamış olması, bu ülkeler tarafından bağımsız Abhazya Devleti’nin varlığını reddetmek ya da itiraz etmek için kullanılmaktadır.

Bu reddediş devletlerarası hukuktan ziyade politik ve/veya jeopolitik faktörlere dayanmaktadır. Bununla beraber, tanımama Abhazya Devleti’nin varlığını hükümsüz kılmamaktadır. Aynı şekilde, Gürcistan ya da diğer bir hükümet tarafından tanınmak da Abhazya Devleti’nin varlığına ekstra bir katkı yapmayacaktır. Ülke, bütün bunlardan bağımsız olarak zaten mevcut durumdadır.

Elbette kimse bir devletin normal işlevlerini yerine getirebilmesi için diğer devletler tarafından tanınmasının hiç önemli olmadığını öne süremez. Bazı örneklerde, tanınma yeni devletin bağımsızlığını güçlendirici etki yapabilir. Özellikle şüpheli, ihtilafli ya da dengesiz durumlarda diğer ülkeler tarafından tanınma devlet ilan eden ülkenin kendi kendini kabul ettirmesini zorlaştırmaktadır.

8. Gürcistan'dan zorlu ayrılma sürecinde Abhazya'nın uluslararası konumu zarar görmüş müdür?

BM Genel Sekreterliği, en azından geçmişte, Abhazya'nın durumu hakkında dönemin BM Genel Sekreteri Boutros Ghali'nin şu sözlerinde belirttiği gibi belli bir pozisyonu korumuştur: "Müzakerelerde, Abhaz tarafına silah zoruyla elde edilmiş bu bağımsızlığın uluslararası kamuoyu tarafından kabul edilemez olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir".(10) Ancak, bu pozisyona rağmen, Gürcistan'dan ayrılma eyleminin eskiden bağlı olduğu bu ülkenin silahlı kuvvetleri ile yaşanan askeri bir ihtilaf sonucu meydana gelmiş olmasının Abhazya'nın bağımsızlığına zarar vereceği düşüncesi de tartışılabilir. Bu bakış açısına karşı en azından üç kanıt ileri sürülebilir.

İlk olarak, Abhazya'nın ayrılması devletin azınlıklara karşı yürüttüğü şiddet politikasının yarattığı "zulüm teorisi" uyarınca haklı görülebilir. Zarar gören grubun kendi kendine çare üreterek özerk ülke olma hakkını kullanması ve bu durumun uluslararası anlamda meşrulaştırması ile sonuçlanabilir".(11)

İkinci olarak, Abhazlar açısından bakıldığında, hem Gürcistan Devlet Başkanı Gamsakhurdia hem de Gamsakhurdia hükümetinin yerine geçen Gürcistan Devlet Konseyi'nin Abhaz halkını (ve aslında diğer Gürcü olmayan azınlıkları da) temsil etmemesi ileri sürülebilir. 1990 tarihli Gürcistan seçim yasası uyarınca, Abhaz ya da Güney Osetyalı siyasi partilerin Gürcistan genel seçimlerine katılımı, Gürcistan'ın bütünü yerine 'bölgesel' temsil yeteneği olan partiler oldukları gerekçesiyle yasaklanmıştır.

17 Mart 1991 tarihinde ülke genelinde yapılan referandumda ise Abhaz nüfusunun %52,4'ü yeniden kurulan Rusya Federasyonu lehine oy kullanmıştır. Abhaz halkı ve Abhazya'nın çok sayıdaki diğer Gürcü olmayan azınlıkları, Gürcistan genelinde 31 Mart 1999'da düzenlenen Rusya Federasyonu'ndan bağımsızlık referandumuna katılmamışlardır.

Sovyetler Birliği'ndeki çözülmeye aynı zamana rastlayan Gürcistan'daki askeri darbe Devlet Başkanı Gamsakhurdia'nın görevden alınmasıyla sonuçlanmıştır. Askeri cunta Gürcistan parlamentosunu feshederek yerini kısa bir süre sonra Eduard Shevardnadze başkanlığındaki Devlet Konseyi'ne devredecek olan bir Askeri Konsey kurmuştur. Gürcistan Anayasası'nda hiçbir yasal dayanağı olmayan bütün bu yeni oluşumlar Abhazya halkını temsil etmemektedir. Abhazya'ya karşı savaş bu politik güçler tarafından başlatılmıştır.

Üçüncüsü ise, Abhazların halk olarak ülke içinde kendi geleceğini tayin etme hakkını da içeren özerklik hakkına sahip olmalarıdır.

Bu üç faktörün varlığının (çoğunluğun yarattığı baskı ve zulüm; 1992 yılında başa geçen yasal olmayan Gürcü iktidarı; özerklik hakkı) BM'in Abhazya'nın tanınmamasına dayanak olarak gösterdiği 'güç kullanmama' ilkesine baskın geldiği söylenebilir.

Bütün bunların yanında, bir toprak parçasının başka bir devlet kurmak amacıyla "ana devlet"ten ayrılması, hatta şiddete başvurarak ayrılması (örn. silah zoruyla) devletlerarası hukuk tarafından yasaklanmamıştır.

BM Uluslararası Hukuk Komisyonu yasal olmayan güç kullanarak bir bölgenin 'diğer bir devlet' tarafından elde edilmesine yönelik tanımama ilkesini sınırlamış, ancak bunun ayrılma durumunda geçerli bir durum olduğunu dikkate almamıştır. (Alıntı: Crawford 1979: 267). Örneğin 1971 yılında tek taraflı bağımsızlığını ilan ederek "ana devlet"ten ayrılan Doğu Pakistan, Bangladeş adı altında yeni bir devlet kurmuş, ayrılmanın 'silah zoruyla' ve yabancı askeri destekle, Pakistan'ın protestolarına ve Doğu Pakistan/Bangladeş'in kendi topraklarının ayrılmaz bir parçası olduğuna yönelik iddialarına rağmen bu yeni oluşum 1972 yılında 47 devlet tarafından tanınmıştır.

Hem devletlerarası hukuk hem de bu konudaki uygulamalar söz konusu ayrılmanın 'ülke içi iradeyi ilgilendiren, bu nedenle devletlerarası hukuk açısından herhangi bir sonuç doğurmayan bir eylem' olduğunu kanıtlar niteliktedir. "Bir devlet içindeki serbest etnik bir grup, devletlerarası hukukun bakış açısına uygun olarak "ana devlet"ten ayrılmış ve kendi ulusal devletini kurmuştur" (Musgrave 1997: 210, 211).

Bu durum çok sayıda akademisyen tarafından paylaşılmıştır. Lauterpacht (1948: 8) "Devletlerarası hukuk bağımsızlığın elde edilmesine yönelik başkaldırıcıyı ya da ayrılma çabalarını cezalandırmaz" fikrini vurgulamıştır. Akehurst (1987: 53) "Devletlerarası hukukta mevcut bir devletten ayrılma eylemini yasaklayan, "ana devlet"in de ayrılma eylemini bastırma çabalarını yasaklayan herhangi bir hüküm yoktur. Bu mücadelenin sonucu ne olursa olsun, devletlerarası hukuk gözünde yasal olarak kabul olunur" tezini ileri sürer.

Bazı yazarlar, ayrılığın uluslararası anlamda kabulünün sağlanması için ayrılan grubun iç idari sınırlarla çevrili bir toprak parçası üzerinde yaşayan bir insan topluluğuna sahip olması gerektiğini ileri sürerler. Duursma (1996: 99-100) "bazı seçkin yazarların iddia ettiğinin aksine uluslararası devlet teamülleri ayrılma hakkını kabul etmektedir. Ayrılma hakkı özerkliğin doğasında vardır. Devletlerarası hukuk hükümlerinde uluslararası ve/veya iç idari sınırlarla çevrilmiş bir bölgede yaşayan ayrılmak isteyen tarafı oluşturan kişiler ve/veya kesimin bu hakkı yasaklanamaz."

Çelişkili bir biçimde, devletlerarası hukukun özerklik hakkı ve toprak bütünlüğü ilkesi arasında dengeyi sağlamaya yönelik hiçbir hükmünün olmadığı durumda “mevcut uluslararası yasal durum ayrılık için yapılan taleplerin başarılı olması için güç kullanılmasını destekler”. Bunun yanında “Eğer devlet otoriteleri insan haklarını çiğnemek, hatta soykırım yapmak suretiyle şiddete başvuran ilk tarafı ayrılıkçı tarafın silahlı direnişe başvurmasına hakkı vardır”.

Ayrılan devletin uluslararası anlamda tanınmaması durumunda, iç savaş bir kez başladıktan sonra silahlı mücadeleyle de facto çözüme ulaşıncaya kadar sürecektir. Ya “ana devlet” ayrılıkçı bölge üzerinde yeniden kontrolü ele geçirecek ya da ayrılıkçılar kendi yönetimlerinde istikrar sağlayarak devlet olmanın tüm koşullarını sağlayarak bağımsız bir devlet yaratacaklardır”. (Alıntı: Duursma 1996: 104, 426).

9. Abhazya devletlerarası hukukun konusu olabilir mi?

Abhazya, tanınmasından çok daha önce, bağımsız bir ülke olarak kuruluşundan bu yana ayrı bir uluslararası yasal kimliğe sahip olmuştur. Abhazya'nın uluslararası yasal statüsü 1994 tarihli Anayasasında ilan edilmiştir. Ülkenin meşru olarak kabul edilmemiş olması bu durumu değiştirmemektedir.

Amerikan Hukuk Enstitüsü tarafından belirtildiği üzere “Devlet olarak tanınmayan ancak tanınma koşullarına uyan bir oluşum devletlerarası hukukun tanınmayan devlet hakkındaki kuralları uyarınca bir devletin haklarına sahip olur.”(12) Crawford da şu görüşü öne sürer “Ülkeler uygulamada devletlerarası hukuktan muaf tutularak tanınmamış devlet statüsünde sayılamazlar ve aslında sık sık çok sayıda gayri resmi temasları da sürdürmektedirler” Crawford'un önerisine göre “Bir devletin uluslararası konumu hakkındaki geçici hüküm tanınmadan bağımsız olarak ‘devletlerarası hukuk’ kurallarına tabidir” (Crawford 1979: 24). Buna ek olarak Duursma (1996: 101)'nin görüşü verilebilir “Ayrılıkçılar merkez devlet otoritesini yenilgiye uğratmışlarsa..., ayrılan bölge uluslararası bir statü kazanır”.

Abhazya'nın iki BM üyesi ülke tarafından tanınmasından sonra artık uluslararası hukuki kişiliği şüphe götürmez ve bununla ilgili herhangi bir aksi görüş sağlam hukuki temellere dayandırılarak savunulamaz.

10. Rusya, Abhazya'nın bağımsızlığını tanıyarak devletlerarası hukuk kurallarını çiğnemiş midir?

Önceki konuşmalarda, 1992-1993 yıllarındaki savaştan sonra Abhazya ve Gürcistan'ı tek bir devlet çatısı altında toplayan ve hukuki anlamda bağlayıcı herhangi bir belgeyle bağlı olmadıklarını belirtmiştik. Savaş sonrası dönemde, Abhazya demokratik devlet başkanlığı ve parlamento seçimleri, istikrarlı siyasi sistemi ve işler durumdaki ekonomisi ile tüm idari yapıları ve kuruluşları tam yetkili bir devlet haline dönüşmüştür.

Gürcistan, Abhazya topraklarında hak iddia etmesine rağmen, siyasi ve askeri anlamda bir gelişme kaydedememiştir. Böylece Tayvan ve Kuzey Kıbrıs örneklerinde olduğu gibi sonsuza dek sürecek bir politik açmaz ortaya çıkmıştır. Gürcistan'ın Güney Osetya'ya askeri saldırı düzenlemesi ve Abhazya'ya saldırı tehdidinde bulunması Abhazya ve Güney Osetya'nın Rusya tarafından tanınmasıyla sonuçlanmıştır. Rusya'nın daha sonra yürüttüğü eylemler saldırıya uğrayan azınlıkların Gürcistan tarafından ortadan kaldırılmasını engelleyecek şekilde düzenlenmiştir.

Abhazya ve Güney Osetya'nın tanınması siyasi olarak bu iki küçük ulusun Gürcistan'ın askeri saldırı ve baskılarından kurtarılması anlamını taşımaktaydı. Bu yüzden, aynı Batılı devletlerin eski Sırbistan'da Arnavutların yaşadığı Kosova bölgesinin bağımsızlığını tanımaları gibi, Rusya'nın politik eylemi de baskıya uğradıkları doğrulanan bu azınlıkları korumak amacını taşımaktadır.

Gürcistan'ın Sovyet sınırlarıyla çizilen toprak bütünlüğünü artık muhafaza etmek mümkün değildir ve uygulamada siyasi ya da askeri olarak bu durum geri döndürülemez. Abhazya'nın "ana devlet"ten ayrılması Rusya tarafından resmi olarak tanınmasından önce bir defacto olarak kabul edilmekte ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasının sonra oluşan ihtilaflardan biri sayılmaktaydı.

11. Abhazya'nın tanınması hukuki bir örnek olarak ne tür bir fayda sağlayabilir?

Modern tarihte Abhazya'nın tanınması durumuna benzer en azından dört örnek vardır: Bangladeş, Slovenya, Hırvatistan ve Kosova. Doğu Pakistan'ın bir bölgesi olan Bangladeş, 1971 yılının Mart ayında Pakistan'dan ayrılarak Bangladeş adı altında bağımsızlığını ilan etti. Ayrılıkçı hareketin 'silah zoruyla' ve yabancı askeri yardımla gerçekleşmesine ve Pakistan'ın, Doğu Pakistan/Bangladeş'in ülkeden ayrılması mümkün olmayan bir bölge olduğu konusundaki ısrarlı itirazlarına rağmen Bangladeş'in bağımsızlığı 1972 yılının Şubat ayında 47 ülke tarafından tanındı.

Bangladeş'in resmen tanınma nedenleri arasında 1947'den beri BM üyesi olan Pakistan'ın ayrılıkçı kuvvetleri bastırmakta başarısız olması (özellikle ayaklanmalara Hindistan tarafından sağlanan askeri yardım konusunda) ve Bangladeş'in bağımsızlığı için diplomatik arenada Sovyetler Birliği ve Hindistan gibi etkin destekçiler tarafından yapılan lobi çalışmaları sayılabilir.(13)

Slovenya ve Hırvatistan'ın tanınması konusunda da benzer sorunlar yaşanmıştır. 1990 yılında Komünist Pakt'ın çöküşünden sonra A.B.D. ve Avrupa devletleri Yugoslavya Federasyonu'nun korunmasını açıkça desteklediler. Bununla beraber, 1991 yılının Haziran ayı sonunda Slovenya ve Hırvatistan bağımsızlıklarını tek taraflı olarak ilan ettiler. 1991 yılının Aralık ayında Almanya bu iki ayrılıkçı cumhuriyetin bağımsızlığını tek taraflı olarak tanıdı. Avrupa Komisyonu ülkelerinin bunu takip etmekten başka çaresi yoktu. Bu durum Yugoslavya Federasyonu'nun hızla dağılmasını teşvik etti.

Avrupa Komisyonu tarafından müzakere edilen Temmuz 1991 tarihli Brioni Antlaşması ve Aralık 1991 tarihli Alman 'koruyucu tanıma' politikasının kabulü Yugoslavya federal devletinin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığını sona erdirdi. Avrupa Komisyonu federal hükümete daha önce vermiş olduğu desteği kaldırdı. Komisyon, federal devletin çözülmesine yönelik bir çerçeve oluşturarak cumhuriyet sınırları boyunca yeni devletlerin varlığını kabul etti.(14)

Bu konudaki en yeni örnek, Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılma sürecidir. Sırbistan'ın NATO tarafından bombalanmasıyla desteklenen bu süreç 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığın ilanı ile sonuçlanmıştır. Bağımsızlık ilanı, Sırbistan'ın toprak bütünlüğünün yok edildiğine dair ateşli protestolarına rağmen hızlı bir şekilde resmen tanındı; 18 Şubat 2008 tarihinde A.B.D. ve pek çok Avrupa ülkesiyle başlayan bu süreçte şu anda 50'den fazla ülkeye ulaşıldı. Bu durum Yugoslavya'nın parçalanması sürecinde yaşanan son oyundu.

Sonuçlar

Tüm bu bilgilerden elde edilen temel sonuçlar şunlardır:

1. Abhazya, 1931 yılında Sovyetler Birliği oluşumu içinde Gürcistan'ın bir parçası olmadan önce, ister bağımsız ister özerk olsun devlet olma konusunda bir geçmişe sahiptir.
2. Sovyetler Birliği döneminde Abhazya devlet olma özelliğini korumuştur: önce 1921 ve 1931 arasında Gürcistan'la eşit koşullarda bir birleşik devlet ve 1931'den 1991'e kadar da Gürcistan'a bağlı özerk bir devlet olarak... Abhazya'nın, Megrelya, Svanetya ya da Dzhavakheti gibi Gürcistan'da etnik azınlıkların yaşadığı diğer bölgeleri gibi kabul edilmesi mümkün değildir, aksine, anayasa, bayrak, ülke amblemi yanında seçimle gelmiş parlamento, devlet başkanı, hükümet, bakanlar kurulu, polis gücü ve mahkemelere sahip olan Abhazya'nın sınırları anayasa hükümleri uyarınca Abhazya hükümetinin izni olmadan değiştirilemez.
3. Sovyet yasaları 1990 yılının Nisan ayında yaşanan ayrılma konusunda, Gürcistan'ın SSCB'den ayrılmak istemesi halinde Abhazya'nın Gürcistan'dan ayrılma hakkı olduğunu savunmaktadır ve Sovyetler Birliği'nin aniden dağılması bunun olmasını engellemiştir.
4. SSCB'nin son yıllarında Gürcistan, Abhazya'nın tabi olduğu Sovyet yasalarını yürürlükten kaldırmıştır. Gürcistan bu yolla Abhazya üzerinde hak iddia etme yasal dayanağını yitirmiştir. Sovyetler Birliği sonrası dönemde Abhazya'nın tanınmasından önce, Abhazya ve Gürcistan tarafından ortaklaşa imzalanmış ve bu iki ülkeyi ortak bir devlet çerçevesinde bağlayan tek bir belge yoktur. Bu tür bir yasal belgenin fiili olarak mevcut olmadığı, iki ülkenin yeniden bütünleşmesine yönelik gelecek planlarının tartışıldığı 1994 tarihli Moskova Anlaşması'nda dolaylı olarak belirtilmiştir.

5. Devletlerarası hukuk hükümlerine göre, Abhazya savaş sonrası dönemde (1993-2008), Rusya ve Nikaragua tarafından 2008 yılında tanınmasından da önce, uluslararası anlamda devlet olma koşullarının tamamına sahipti. 15 yıldan fazla süren tanınmama ve abluka koşulları altında bile devletlerarası hukuk kurallarına bağlı olarak kendi kendini yöneten bağımsız bir devletti.

6. Abhazya'nın Rusya ve Nikaragua tarafından tanınması bazı devletler tarafından öne sürüldüğü gibi devletlerarası hukukun çiğnenmesi anlamına gelmemektedir.

Öncelikle, bu tanıma, Gürcistan'ın 1991-1993 yıllarında Güney Osetya ve Abhazya'ya açtığı savaşla ve 2008 yılında Güney Osetya'ya düzenlediği saldırıyla kendini gösteren etnik azınlıklara karşı yürüttüğü baskıcı politikası karşısında haklı gösterilebilir.

İkincisi, Gürcistan 1993 yılından bu yana Abhazya toprakları üzerindeki kontrolünü kaybetmiş durumdadır ve bu bölgenin Gürcistan tarafından yakın gelecekte siyasi, askeri ya da ekonomik amaçlarla geri alınması ihtimali yoktur. Siyasi açıdan, BM himayesinde iki ülkenin tek bir devlet altında yeniden bütünleşmesine yönelik yürütülen müzakereler 1993 yılında başlamış ve on yıldan fazla bir süre geçtikten sonra da tamamen başarısızlığa uğramış ve çıkmaza girmiştir. Askeri açıdan, Gürcistan tarafından Abhazya'yı istila ederek kontrolü ele geçirmeye yönelik birçok girişim – 1998 ve 2008 yıllarında – de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Ekonomik açıdan, Gürcistan'ın ısrarıyla Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri tarafından Abhazya'ya karşı yürütülen ve Rusya ile Gürcistan tarafından devam ettirilen sert ambargo herhangi bir siyasi sonuç yaratmamış, aksine Abhaz ve Gürcü toplumlarını birbirinden daha da ayırmaya yaramıştır. 2008 yılının Ağustos ayından bu yana Gürcistan'ın parçalara ayrılmış de facto bir devleti temsil ettiği açıktır ve Gürcistan SCB'nin eski sınırlarına yönelik toprak bütünlüğüne politik, ekonomik ya da askeri eylemlerle erişmek artık mümkün değildir.

7. "Açıklayıcı teori"ye göre, tanındığı andan itibaren, Abhazya zaten 15 yıldan bu yana Gürcistan'ın yetki alanı ve kontrolü dışında kendi kendini yöneten bağımsız bir devletti. "Yapıcı teori"ye göre ise, Abhazya 26 Ağustos 2008 yılında Rusya Federasyonu tarafından tanındığı andan itibaren tam yetkili devlet konumuna gelmiştir. Bu tanıma bu bağımsız ülkenin fiili varlığının kabulü ve resmiyete dönüştürülmesidir.

8. Abhazya'nın diğer devletler tarafından tanınmama gerekçesi, kendilerinin belirttiği gibi konunun devletlerarası hukuka aykırı olması değil, daha çok siyasi ve jeopolitik nedenler yüzündendir.

9. Devletlerarası hukuka göre, BM üyesi iki devlet tarafından tanınmak Abhazya'nın kendi kendini yöneten bağımsız bir devlet sayılması için yeterlidir.

Ülkenin uluslararası arenada çok yakında geniş bir kitle tarafından tanınması beklenmektedir ve bu durum Batı Transkafkasya’da siyasi istikrarın oluşturulmasına ve Avrupa’nın bu bölgesi için mükemmel ekonomik ve sosyal gelişim olanakları yaratılmasına olanak sağlayacaktır.

Kaynaklar:

- (1) Alıntı: Greig (1976: 93).
- (2) Alıntı: von Glahn (1996: 69).
- (3) “Uluslararası Yasal Materyaller”, 31 (1992), sayfa 1494-1497.
- (4) Cf. Crawford (1979: 20).
- (5) Cf. Kapteyn et al. (1984: 188).
- (6) Alıntı: Gotlieb (1993: 131).
- (7) von Glahn (1996: 66).
- (8) “Uluslararası Yasal Materyaller”, 31, 1488 (1992); Alıntı: Driessen (1997: 6, fn 12).
- (9) Cf. Crawford (1979: 4).
- (10) BM belgelerinden alıntı S/1994/253, sayfa 6.
- (11) Alıntı: Buchheit (1978: 222).
- (12) Alıntı: Crawford (1979: 74).
- (13) Alıntı: Dugard (1987: 75-76).
- (14) Chandler (2000: 19-30).

Referanslar

- Akehurst, Michael. 1987. Devletlerarası Hukuka Modern Bir Bakış. Londra: Allen and Unwin.
- Buchheit, Lee C. 1978. Bölünme. New Haven: Yale Üniversitesi Yayınları.
- Chandler, David. 2000. Batılı Müdahale ve Yugoslavya’nın Dağılması, 1989-1999.
- Philip Hammond, Edward S. Herman (Eds.). Düşürülmüş Kapasite: Medya ve Kosova Krizi. Londra, Pluto Yayınları, sayfa 19-30.
- Crawford, James. 1979. Devletlerarası Hukuk Açısından Devletin Oluşumu. Oxford: Clarendon Yayınları.
- Driessen, Bart. 1994. Abhazya Hükümeti İçin Otonomi, Federasyon ve Konfederasyon Modellerine Yönelik Temel Bilgilendirme. Yayınlanmamış makale, sayfa 24.
- 1997. 4 Nisan 1994 Tarihli Abhaz-Gürcü Antlaşmalarının Geçerliği ve Yorumlanması Üzerine Hukuki Görüşler. Yayınlanmamış makale, sayfa 15
- Dugard, John. 1987. Tanınma ve Birleşmiş Milletler. — Cambridge Üniversitesi Devletlerarası Hukuk Araştırma Merkezi
- Hersch Lauterpacht Anısına Konferanslar. Cambridge: Grotius Publications Limited.
- Duursma, Jorri. 1996. Mikro-Devletlerin Parçalanması ve Uluslararası İlişkileri.

- Amaca Ulaşılabilirlik ve Devlet Olma Durumu. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Glahn, Gerhard von. 1996. Milletler Arasında Hukuk. Devletler Umumi Hukukuna Giriş.
- Boston. Londra. Toronto. Sidney. Tokyo. Singapur: Allyn and Bacon.
- Gotlieb, Gidon. 1993. Devlete Karşı Millet. Etnik İhtilaflara ve Egemenliğin Çöküşüne Yeni Bir Yaklaşım New York: Dış İlişkiler Konseyi Yayınları.
- Greig, D.W. 1976. Devletlerarası Hukuk. Londra: Butterworths.
- Kapteyn, P.J.G. et al. 1984. Uluslararası Organizasyon ve Entegrasyon. Documentenverzameling, betrekking hebbende op de Verenigde Naties, de aan haar gelieerde organisaties en anderen internationale organisaties en overeenkomsten. Studenteneditie. 2e druk. 's Gravenhage: Interuniversitair Instituut voor Internationaal Recht. T.M.C. Asser Instituut.
- Lauterpacht, Hersch. 1948. Devletlerarası Hukukun Tanınması. Londra.
- Malanczuk, Peter. 1997. Akenhurst'ten Devletlerarası Modern Hukuka Giriş. Londra ve New York: Routledge.
- Musgrave, Thomas D. 1997. Özerklik ve Ulusal Azınlıklar. Oxford: Clarendon Yayınları.

DEVLETLERARASI HUKUKTA ABHAZYA'NIN TANINMASI...

Dr. Charlotte Hille

Uluslararası Hukuk ve Siyaset Bilimi Doçenti-Amsterdam Üniversitesi

Abhazya ve Güney Osetya'nın Rusya Federasyonu ve Nikaragua tarafından resmen tanınması ile Abhazya ve Gürcistan arasında yeni bir dönem başlamıştır. Önümüzdeki yıllarda karşılaşılabilecek en önemli sorun ise bu tanınma sonrasında Abhazya'nın devletlerarası hukuk açısından yaşayacağı sonuçlardır.

Ağustos 2008'de olup bitenler

7 Ağustos 2008 gecesi Gürcistan kuvvetleri Güney Osetya'nın başkenti Shinval'de Rus arabulucular ve sivillerinden oluşan bir gruba saldırı. Rus ve Oset askeri güçlerinin tepkisi hızlı oldu. Güney Osetya'daki sivilleri koruma gerekçesiyle Rus kuvvetleri Güney Osetya'ya girdi. Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov(1) barışın sağlanabilmesi için Rus arabulucuların yetkilerinin artırıldığını söyledi.

Güney Osetya'da yaşanan olaylar üzerine Abhazya'da da hareketlenmeler yaşandı. Rusya-Abhazya askeri birlikleri Gürcistan sınırı boyunca ve Kodor Vadisi'nde bir araya geldi. Abhazlar Gürcistan sınırı boyunca oluşabilecek askeri hareketlilikten endişe duyarak Rus yetkililerinden yardım talebinde bulundular.(2) Gürcistan birlikleri Güney Osetya sınırından çıkarıldı ve Rus birlikleri sınırı korumak için Abhaz kuvvetlerine destek verdiler.

Rusya tarafından resmen tanınma

Yaşanan mücadele Rusya'nın politik bazı adımlar atmasını gerektirdi. Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Medvedev ile Abhazya ve Güney Osetya'lı liderler Bagapş ve Kokoity'nin 26 Ağustos 2008'de bir araya geldiği toplantı sonunda Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsız devletler olarak resmen tanınmasına karar verildi.(3)

Medvedev, bu kararı alırken Batı Avrupa devletlerinin, özellikle Şubat 2008'de resmi olarak tanınan bağımsız Kosova devletinin kurulmasında öne sürdükleri gerekçeleri temel aldı. Bağımsız Kosova devleti Sırbistan'ın bölgesel bütünlük taleplerine karşın resmi olarak tanınmıştı. Ancak Sırbistan'ın bölgesel bütünlük talebine ilişkin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı önerge-

si geçerliliğini korumaya devam ediyordu. Bu da Kosova'nın resmi olarak tanınması yanında Sırbistan ve Kosova arasında yasal olarak bağlayıcı bir belgenin halen yürürlükte olduğu anlamına geliyordu.

Kosova-Abhazya karşılaştırması

Abhazya ve Güney Osetya'nın Rusya tarafından tanınması sürpriz olmadı. 2006 yılında Rusya Devlet Başkanı Putin, Batı Avrupa Devletleri ve A.B.D'nin Kosova'yı resmen tanınması halinde kendilerinin de Abhazya ve Güney Osetya'yı resmen tanıyacakları uyarısında bulunmuştu.(4)

Kosova'nın özel bir durumu olduğu ve uluslararası toplumun son dokuz yıldır ülkenin daha özerk bir yapıya kavuşması için hazırlık yaptığı tartışmaları pek etkili olmadı. Birleşmiş Milletler'in Kosova nezdindeki Genel Sekreteri Finlandiyalı Özel Elçi Marti Ahtisaari'nin hazırladığı ve Mart 2007'de Güvenlik Konseyi'ne gönderdiği sonuç raporunda Kosova'da bağımsızlıktan başka bir çözümün olmadığı, buna da ancak uluslararası toplumun gözetiminde yaşanacak bir başlangıç süreciyle geçilmesinin mümkün olduğu belirtilmişti.(5) Ahtisaari'ye göre politik anlamda istikrarlı ve ekonomik işlerliğe sahip bir devletin var olması için tek koşul bağımsızlığın sağlanması idi.

Bağımsızlığın savunulma nedenlerinden bir diğeri de Kosova'nın geleceği hakkındaki bu belirsizliğin demokratik gelişme ve etnik uzlaşmayı tehdit eden bir unsur olmasıydı.(6) Azınlık hakları, hukukun egemenliği, yerinden yönetim ve dini hakların korunması gibi unsurların gözetilebilmesi için uluslararası arenadaki mevcudiyet gerekli idi.(7) Bu görüşler Abhazya örneğine de kolaylıkla uyarlanabilirdi.

Ahtisaari'ye göre "Kosova'daki ezici çoğunluğa bakıldığında bölgeye Sırp yönetimin dönmesi kabul edilemez. Şiddetli bir direniş yaşanmadan Belgrad'ın tekrar hakimiyeti ele geçirme imkanı yoktur. Sırbistan sınırındaki özerklik – her ne kadar göreceli bir özerklik olsa da- kesinlikle kabul edilemez."(8) Bu düşünce biçiminin her ne kadar uluslararası kurallara uygun olmasa da yıllardır de facto bağımsızlığıyla tanınmış olan Abhazya'ya neden uyarlanamayacağını anlamak güçtür. Dolayısıyla, Ahtisaari'ye göre bu, benzeri olmayan, kendine özgü bir durumdur. Bazı Batı Avrupa Devletleri ve A.B.D'nin Kosova'yı tanımış olmaları Abhazya ve Güney Osetya'nın Rusya ve daha sonra da diğer devletler tarafından tanınmasını üstü kapalı da olsa kabul etmeleri anlamını taşımaktadır.

"Dondurulmuş ihtilaflar"

Abhazya ve Güney Osetya'nın konumları üzerindeki ihtilafın geçmişinde devletlerarası hukukta millet ve azınlıkların özerklik haklarına sahip olması ilkesi yatmaktadır. Toprak bütünlüğü hakkına göre devletin dış sınırları halkın rızası olmadan değiştirilemez. Millet ve azınlıkların kendi kaderini tayin hakkı, is-

ter etnik, ister dini ya da kültürel olsun ülke içinde işlerliği olması gereken konular addedilirler. Bu da millet ve azınlıklar için ülke dahilinde kendi kaderini tayin hakkı, kendi dillerini özgürce konuşma (ve buna bağlı olarak kendi gazetelerini çıkarma, kendi dillerinde radyo ve televizyon yayını yapabilme ve dil eğitimi verebilme) kendi dini ihtiyaçlarını yerine getirme ve kendi kültürlerini ifade etme haklarına sahip olmaları anlamını taşımaktadır.(9)

Kendi kaderini tayin hakkının ülke dışındaki yansıması ise aynı zamanda devletin bölünmesi anlamını taşır ve “ana devlet”in onaylamadığı bu durum bölgesel bütünlük ilkesinin ihlaline yol açarak ihtilafa neden olur. Bu iki ilke arasındaki uyumsuzluk henüz çözülememiş, bu da uluslararası toplum tarafından resmen tanınmamış, “ana devlet”in sınırlarına yapışık olarak yaşayan pek çok de facto devletin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur.

Devletlerarası hukuk bölünmeye karşı tarafsız bir tutum sergilemektedir, ancak uygulamada de facto devletler diğer ülkeler tarafından tanınırken, “ana devlet” tarafından kabul edilmemektedirler. Uzun süreli ve ciddi insan hakları ihlallerinin olduğu ya da soykırımın yapıldığı ülkelerde durum farklı olmakta, bu tür ülkelerde yaşayan kişiler ülke içinde kendi kaderini tayin haklarını kullanamamaktadırlar.(10)

Uluslararası Adalet Divanı eski yargıçlarından Pieter Kooijmans, askeri şiddet kullanmak suretiyle yaşanan bölünmenin yasak olduğunu savunmaktadır.(11) Pratikte uluslararası kamuoyu tarafından kabul gören ülke bölünmelerinin başarılı örnekler olduğu düşünülmektedir.(12)

Birleşmiş Milletler’in himayesi altında ve Rusya’nın yardımıyla Abhazya ve Gürcistan arasında 1992 yılından bu yana yaşanan müzakerelerde ihtilafın tüm taraflarının haklarını güvence altına alacak kabul edilebilir sonuçların bulunmasına yoğunlaşılmıştır. Müzakerelerin başlangıcında tarafları Abhazya’nın Gürcistan’daki özerkliğinin genişletilmesi gibi çözüm önerilerinde uzlaştırmak mümkün olmamıştır. Abhazya ve Güney Osetya’nın Rusya ve Nikaragua tarafından tanınması ile bu ülkeler ve Gürcistan arasında yaşanan ihtilafın çözümü için yeni bir aşamaya geçilmiştir.

Bu konuda birbiriyle çelişen kavramlar mevcuttur: Abhazların kendi kaderlerini tayin etme hakkına karşılık Gürcistan’ın bölgesel bütünlük hakkı. Prensipte halkların devlet kurma hakkı vardır. Buna göre birden çok halk ya da etnik gruba sahip devletlerde halkların ülke içinde kendi kaderlerini tayin etme hakkını uzun bir zaman dilimi boyunca talep edip karşılığını alamamaları durumunda, devletlerarası hukuk hükümleri bu halklara “ana devlet”ten ayrılma hakkını savunur.(13)

Bağımsızlığın hukuksal kabulü

Abhazya’nın Rusya Federasyonu tarafından tanınması tek taraflı bir fiildir. Bu yüzden de Abhazya’nın tanınması Montevideo Konvansiyonu kararları doğrul-

tusunda ve bir devleti oluşturan dört kriterin varlığı nedeniyle (ülke toprağı, nüfus, hükümet ve tanınma) ulaşılan bir sonuçtur. Devletlerarası hukukta hangi devletin kaç tane devleti tanıyabileceğı konusunda herhangi bir kural yoktur, bu açıdan bir devletin tanınırlığı için iki ülkenin kabulü yeterli olmaktadır.

Yine devletlerarası hukukta devletin ne büyüklükte olması gerektiğı, içinde yaşayanların kaç kişi olması gerektiğı ya da ekonomik anlamda kendi ayakları üzerinde durup duramayacağı gibi konulara ait hiçbir hüküm bulunmamaktadır.(14) Bu açıdan Abhazya şu anda bağımsız bir devlet konumundadır. Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar ve birçok ülke remen tanınmadan önceki durumu kabul etmekte ve Gürcistan'ın bölgesel bütünlüğüne olan saygılarını vurgulamaktadırlar. Bu durumun dayanağı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Gürcistan'ın bölgesel bütünlüğüne saygı duyulmasının öneme yönelik önerileridir.

2008 yılı Ağustos ayında yaşanan olayları kavrayabilmek için çatışmaya neden olan ve Gürcistan, Abhazya ve Güney Osetya arasında “dondurulmuş ihtilaf” dönemini başlatan gelişmeler öncesinde yaşananlara göz atmak gerekmektedir.

15 yıldan beri müzakerelerin seyri

Zaman içinde Gürcistan ve Abhazya arasında konfederal, federal ya da üniter bir devlet kurulması konularında birçok değişik öneri müzakere edildi. Güney Osetya ile ilgili ihtilaf için de benzeri modeller öne sürüldü. Kuzey Osetya ile birleşme Gürcistan açısından tartışılabilir olmaktan uzaktı ve özerk bölge konumuna dönme konusu da gündem dışıydı.(15)

Yıllar süren müzakereler sonucu ihtilaf donma noktasına geldi. Çatışma içermemekle birlikte negatif yapı kemikleşti, pozitiflere döndürmek için uzlaşma sağlanamadı. Taraflar ihtilafın çözülmesi için çaba sarf etmenin yıkıcı sonuçlar doğurabileceğı bir konuma geldiler.

Gürcistan için en iyi senaryo Abhazya ve Güney Osetya topraklarını savaş yoluyla ve uluslararası arenadaki konumunu kaybetmek pahasına yeniden ele geçirmektir. Abhazya ve Güney Osetya açısından bakıldığında ise şu anda boykot edilmelerine rağmen fiili anlamda bağımsızlıklarına kavuşmuş durumdaydılar ve ihtilafın çözümü bu bağımsızlığın bir kısmının kaybedilmesi anlamını taşı-maktaydı.

'Dondurulmuş ihtilaf durumu da müzakerecilerin taktikleri sonucu ortaya çıktı. Zaman geçtikçe bir dönüm noktasına ulaşmaya yönelik ivme de kaybedildi. Tarafların hem içinde hem de dışında uzlaşmaz kişiler mevcuttu. Sınırlarda ihtilafçı gruplar arasında münferit çatışmalar devam etti ve savaşı sürdürmek için retorik konuşmalar yapıp durdu. Zaman geçtikçe Gürcü-Abhaz müzakere-

leri hakkında rapor hazırlamak ve arabuluculuk yapmak amacıyla BM Genel Sekreterliği nezdindeki yeni özel temsilciler atandı. Taraflar bu yeni arabulucular konusunda güven tesis edene kadar uzlaşmaya yönelik iyi niyetler de azalmaya yüz tuttu.(16)

Taraflar mevzilerini aldılar ve barış önerileri genellikle karşı tarafın reddettiği eski önerilerin yeniden formüle edilmesinden öteye gidemedi. Müzakereler, münferit çatışmalar ve uluslararası politikalarda yaşanan gelişmeler devam ettiği sürece birilerinin 'dondurulmuş ihtilaf' dan bahsetmesi de oldukça kuşku verici olmaktan kurtulamadı.(17)

Birleşmiş Milletler ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı dışında arabuluculuk görevini üstlenmek isteyen başka kuruluşlar da oldu. Harvard Müzakere Projesi (PON), Londra Stratejik Çalışmalar Enstitüsü müzakerelerin ilk ya da ikinci etapları için elverişli koşulları yaratmaya çalıştılar.(18)

Pasaportlarını yenilemesi gereken ve doğal olarak Gürcistan pasaportunu istemeyen Abhazlar Rusya pasaportu almaya karar verdiler. Abhazya yetkilileri, konu ile ilgili kurumları devlet statüsünde sayılmadığı ve sınırda geçerli seyahat belgesi olarak kabul edilmediği için kendi pasaportlarını tanzim edemediler. Buna ek olarak emeklilik hakkı sağlamak gibi özendirici bir yanı olduğundan dolayı Rus pasaportu tercih edilir oldu. Eski Sovyetler Birliği'nin parçası olan diğer cumhuriyetlerde de mevcut olan bu olanak 1991 tarihli yasayla sağlanmıştı.(19) Bu açıdan birçok kimsenin Rus pasaportu alması hiç de garip değildi. Gürcistan bu duruma itiraz etti ancak böyle bir durumda beklendiği gibi Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmadı. Bunun nedeni ise Birleşmiş Milletler'in 2(4) nolu düzenlemelerinin hükümlerine göre meşru sayılmamakla birlikte Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'ın içişlerine oldukça açık şekilde müdahale etmesiydi.

Sonuçta Abhazya ve Güney Osetya'nın konumu üzerindeki ihtilaflar dondurulmuş olmaktan çıktı, daha da kötüsüne, uluslararası kamuoyunun çok az ilgisi çeken unutulmuş ihtilaflara dönüştü.(20) 2008 yılının Ağustos ayında yaşanan çatışmaların iki sonucu oldu: ihtilaf daha da şiddetlendi ve 'unutulmuş' ihtilaflar uluslararası politik gündemdeki yerini tekrar aldı, böylece ikili ilişkileri değiştirecek yeni olanakların yaratılması da sağlanmış oldu. 1990'ların başından bu yana mevcut ihtilafın bir parçası olmasına rağmen, söz konusu süreçte Rusya'nın rolü hatırı sayılır ölçüde önem kazandı.(21)

Ağustos 2008 sonrası müzakereler

2008 yılı sonbahar dönem toplantısından sonra Avrupa Birliği dönem başkanlığını da üstlenen Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin aracılık ettiği ateşkes anlaşması Rusya ve Gürcistan arasında yapılacak yeni müzakerelerin formüle edilmesini sağladı. Müzakereler bundan böyle Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Birliği'nin arabuluculuğu altında gerçek-

leştirilecek. A.B.D'den konuyla ilgili taraflar da müzakerelerde yer alabilecekti, ancak barış görüşmelerine katılımları mümkün olmayacaktı.

Müzakerelerin ilk etabı 2008 yılının Ekim ayında gerçekleşti. Görüşmelerin açılışında müzakerelerde kimin yer alacağı konusunda önemli sorunlar baş gösterdi.(22)

Gürcistan, Cenevre'ye gelen Abhazya ya da Güney Osetya delegasyonu ile değil Rusya ile müzakereye oturacağını beyan etti. Rusya, ihtilafın tarafları olan Abhaz ve Güney Osetyalı delegelerin katılımının önemini altını çizdi ve bunun yanında artık bağımsız birer devlet statüsü taşımaları dolayısıyla kendi konularının tartışıldığı uluslararası müzakerelerde yer almaları gerektiğini savundu. Abhaz ve Oset delegeler de tanınan birer ülkenin temsilcileri olarak ciddiye alınmaları konusundaki beklentilerini iletiler ve Rusya'nın tutumu bu görüşlerini güçlendirdi; Rus, Abhaz ve Oset delegasyonlar Abhazya ve Güney Osetya'nın doğrudan temsil edilmeyeceği görüşmeleri terk edecekleri tehdidinde bulundular.

Doğru müzakere ortaklarının temin edilememesi yüzünden toplantı derhal Kasım ayına ertelendi.

2008 yılı Kasım ayı ortasında ikinci müzakere süreci başladı. Arabulucular ilgili tarafları bu süreç zarfında birleştirmenin yolunu buldular. Gürcistan, Abhazya ve Güney Osetya hükümetlerinden delegelerin katılımını şartlı kabul etti. Böylece resmi görüşmeler yerine değişik çalışma grupları gayri resmi görüşmeler yaparak mevcut durum ile ilgili belirsizlikten kaçınma olanağı buldular.

Müzakerelerin Aralık ayında yapılan etabından elle tutulur bir sonuç elde edilemedi. Bununla beraber, olumlu bir işaret olarak güven artırımı konusunda bir miktar gelişme sağlanabildi.(23)

2009 yılının Şubat ayında yapılan müzakerelerde güvenlik konusunda görüşmeler yapan grup kısmi de olsa bir ilerleme sağladı. Tüm ilgili tarafların güvenlik konularında haftalık temaslarda bulunmasına ve güvenlikle ilgili bir sorun yaşandığında temaslara artırılmasına karar verildi. Bazı gazeteciler şu aşamada bunların sadece sözde kaldığını, asıl önemli olanın bu sözlerin pratiğe geçirilmesi olduğunu belirttiler.(24) Bununla beraber taraflar güvenlikle ilgili düzenli temaslara, ateşkese uzun süreli uyum ve ilişkilerin normalleşmesi gibi konularda iyi niyet göstergesi olduğunda birleştiler. Bu grupta, mülteciler ve ülke içinde yerinden edilenler hakkında yapılan müzakerelerden ise herhangi bir ilerleme kaydedilmedi.

Görüşmelerin 2009 yılı Mayıs ayında yeniden başlamasından önce Birleşmiş Milletler'in Abhazya hakkında bir belge hazırlaması gerekiyordu. Bu belge zamanında hazırlanmadığı için Abhazya, Güney Osetya ve Rusya delegasyonları müzakerelere katılmayacaklarını beyan ettiler. Belgelerde gerekli düzeltmeler yapıldıktan (Abhazya'nın bölgesel durumuna yönelik göndermelerin kaldırılma-

si) ve yayımlanmasından sonra taraflar müzakere masasına geri döndüler. Pierre Morel toplantıyı yapıcı bulduğunu belirtti.(25)

‘Toprak bütünlüğü’ paradoksu

Cenevre’deki müzakerelerde dengelerin eşit olmadığı söylenebilir. Rusya ve Gürcistan’ın pozisyonlarının Abhazya ve Güney Osetya’dan güçlü olduğu açıktır. Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Birliği gibi arabulucuların Gürcistan’ın toprak bütünlüğü ilkesine bağlılık konusunda güvence vermeleri ile bu oransızlığın altı bir kez daha çizilmiş oldu ve arabulucuların tarafsızlığının sorgulanması konusunu beraberinde getirdi. Tarafsız olması beklenen arabulucuların uluslararası arenada pek de öyle olmadıklarının bir kez daha altı çizilmiş oldu.(26)

Müzakereler Gürcistan’ın toprak bütünlüğü esas alınarak yürütülürse, Abhazya ve Güney Osetya ciddiye alınır mı?

Bir diğer problem de bu durumun müzakere sürecinde Güney Osetya ve Abhazya’nın hareket alanlarını azaltmasıydı. Arabuluculuk sürecinde tüm taraflara karşı güven tesis edilmesi ve bunun korunabilmesi oldukça zordur. Abhaz ve Oset müzakerecilerin Gürcistan’ın önceliklerine önem veren arabuluculara güven duymaları mümkün olabilir mi?

Daha önce Güney Osetya-Gürcistan ihtilafında arabuluculuk yapmış olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Abhazya-Gürcistan ihtilafında arabuluculuk yapmış olan Birleşmiş Milletler ile 2008 yılının Ağustos ayında Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy aracılığıyla Rusya ve Gürcistan arasında ateşkesin sağlanmasına katkıda bulunmuş Avrupa Birliği’nin arabuluculuk çalışmaları sonuç vermezse ne olacak?

Bu durumda Uluslararası kamuoyunun ihtilafı ‘unutması’ (ilgilenmemeye başlaması) ve güvenlik sorunu, mültecilerin geri dönüşleri ve Rusya’nın pozisyonu gibi konularda herhangi bir çözüme ulaşılamaması gibi sonuçlar doğacaktır. Üstelik uluslararası kurumların ilgili taraflar nezdindeki güvenilirlikleri de azalmaya yüz tutacaktır.

UNOMIG Misyonu

Kafkasya’daki Birleşmiş Milletler Gözlemci Gücü (UNOMIG), 1993 yılından Rusya Federasyonu tarafından yetkilerinin uzatılması veto edilip faaliyetlerinin durdurulduğu 16 Haziran 2009 tarihine kadar Abhazya-Gürcistan sınırında barışı koruma görevinde faaliyet gösteren bir kuruluştur. Rusya 2008 yılının Kasım ayında eski Sovyetler Birliği ülkelerinin bir uzantısı olarak bölgede tuttuğu askeri birliklerini geri çekmişti.

Sorun şuydu ki, durum değişmişti ve her iki görev de artık politik gerçeklerle örtüşmüyordu. Bütün bunlar doğru olmakla birlikte, eskiden savaş halinde olan taraflar arasında elçilik görevi yapan birimlerin ya da hükümetler arası kuruluşların varlığının Gürcistan ve Abhazya arasında barışçıl ilişkilerin güçlenmesi için önemli bir katkı sağlayabileceği de göz önünde tutulmalıdır.

Devletlerarası hukukta yeni gelişmeler ve Kosova'nın yarattığı değişim

Abhazya, Güney Osetya ve Kosova'nın tanınması devlet tesis etmenin yeniden düşünülmesi ve iç ve dış bağımsızlığın, müşterek devlet fikirlerinin, federe devlet ve konfederasyonlarla ilgili yeni kavramların ortaya konulması açısından yeni fırsatlar yaratmıştır. Devletler ve küçük bir kesim tarafından tanınan de facto devletler arasındaki ilişkilerin gelişimi için azınlıkların risk altında hissettikleri dönemin hemen başında ihtilafı önleme yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir. Bu konuda devletlerarası hukukun gelişimi hala ülkelerin bu konudaki iyi niyetlerine bağlıdır. Bununla beraber Kosova'nın 54 Batılı ülke tarafından tanınmış olması bu konuda önemli bir emsal teşkil etmiş ve Vladimir Putin tarafından Abhazya ve Güney Osetya örneklerine uyarlanmıştır.(27)

Devletlerarası hukuku kendi menfaatlerine göre yönlendirmelerine rağmen (BM Güvenlik Konseyi'nin konu ile ilgili 124 nolu kararı Sırbistan'ın Kosova ile ilgili toprak bütünlüğü ilkesine saygı göstermekte, aynı kararın Gürcistan'ın toprak bütünlüğü için de uygulanmasını savunmaktadır) her üç yeni devlet de BM Güvenlik Konseyi'nin söz konusu kararları yüzünden BM üyesi olamamaktadırlar.

Uluslararası ilişkiler açısından de facto devletlerin üzerinde ciddiyetle durulması gerekmektedir. "Ana devlet" ve de facto bağımsız oluşum arasında sağlam bir arabuluculuk sistemi kurulması ve Gürcistan ile Abhazya ve Güney Osetya arasında yaşananlara benzer çözümsüzlüklerden kaçınılması gerekmektedir. Diğer yandan tarafların uzlaşmaya yanaşmaması halinde zorlamanın yararı olmayacağı görülmüştür. Bu tür bir senaryoda, mevcut durum en azından devletin tanınmasından önceki haline dönecek, tek değişiklik Rusya, Abhazya ve Güney Osetya arasında gelişen ilişkiler olacaktır.

Bir başka gelişme de de facto cumhuriyetler açısından yapıcı (muhafazakar) ve açıklayıcı (yenilikçi) teorilerin yeniden değerlendirilmesi olacaktır. "Açıklayıcı teori"ye göre, bir oluşumun devlet olarak adlandırılması için Montevideo Konvansiyonu (1993) koşullarına uygun olması yeterlidir: toprak parçası, üzerinde yaşayan bir nüfus ve etkin bir hükümet. "Yapıcı teori" taraftarlarına göre ise, ancak diğer devletlerin ilişki kurma isteğinde bulunduğu oluşumlar devlet olarak adlandırılabilir. Hukukçular açısından ise diğer devletler tarafından tanınma, bir devletin kurulması için en önemli kriterlerden biridir. "Açıklayıcı teori" taraftarlarının sayısı gün geçtikçe artmaktadır.(28)

Sonuç

Abhazya'nın tanınması değişik gelişmelere yol açmıştır: Politik açıdan, Rusya Federasyonu Kosova örneğini göz önüne alarak de facto bir devleti tanımış ve fiili bir durumu meşru hale getirmiştir. Yasal açıdan ise, bu tanıma meşru konuma geçmek için can atan de facto oluşumlara itici bir güç sağlamış, bağımsızlık ve yeni bir devlet kurma konularında yeni bir dönüm noktası olmuştur.

Kaynaklar

- (1) 31 Mart 2009 tarihli erişim için <http://www.un.int/russia/new/MainRot/docs/warfare/statement090808en.htm>,
- (2) 31 Mart 2009 tarihli erişim için <http://www.cdi.org/russia/johnson/2008-156-4.cfm>,
- (3) http://www.rferl.org/content/Russia_Recognizes_Abkhazia_South_Ossetia/1193932.html
- (4) “ Putin bir yandan Sırbistan'ın bölgesel bütünlük taleplerini kabul edip “çözümün Kosova liderleri ve Belgrad arasında sağlanacağını” vurgulamıştır. Öte yandan Batılı devletler ve A.B.D'nin Kosova'yı Sırbistan'dan ayrı bir devlet olarak tanımaları halinde Rusya'nın da Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında oluşan ayrılıkçı bölgelerin de resmen tanınacağını açık bir şekilde ortaya koymuştur, Jamestown, 22 Şubat 2006. 22 Ocak 2009 tarihli erişim için <http://www.jamestown.org> ve www.rferl.org/content/Article/1077075.html
- (5) “Kosova'nın durumu ile ilgili olarak BM elçisinin sözü:‘tek seçenek bağımsızlık” konulu belgeye 20 Mart 2009 tarihli erişim için <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=22013&Cr=kosovo&Cr1>
- (6) “Kosova'nın durumu ile ilgili olarak BM elçisinin sözü:‘tek seçenek bağımsızlık”konulu belgeye 20 Mart 2009 tarihli erişim için <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=22013&Cr=kosovo&Cr1>
- (7) Adı geçen belgede.
- (8) Adı geçen belgede.
- (9) Article 27, International Covenant on Civil and Political Rights.
- (10) David Raic, Statehood and the Law of Self-Determination, Kluwer Law International, the Hague, 2002, sayfa 332, 366-372, James Crawford, The Creation of States in International Law, Oxford Üniversitesi Yayınları, Oxford, 2006, sayfa 415.
- (11) Pieter Kooijmans, Internationaal Publiekrecht in Vogelvlucht, Kluwer, Deventer, 2002, sayfa 24.
- (12) 1971 yılında Pakistan'dan ayrıldıktan sonra devletlerarası hukuk hükümlerinin tanındığı Bangladeş buna bir örnektir.
- (13) David Raic, Statehood and the Law of Self-Determination, Kluwer Law International, the Hague, 2002, sayfa 366-372.
- (14) Peter Kooijmans, [2002: 20-21], Jorri Duursma, Fragmentation and the International Relations of Micro-States, Cambridge Üniversitesi Yayınları,

- Cambridge, 1996, sayfa 117-118.
- (15) The Georgians call it Samachablo region, named after the Georgian noble family who ruled over the territory which is called South Ossetia in former days, see also on the negotiations under Saakaşvili in 2004-2005 http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=30643, accessed 31 March 2009.
- (16) Chester Crocker explains in *Taming Intractable Conflicts: Mediation in the Hardest Cases*, United States Institute of Peace Press, Washington, 2004, how conflicts become intractable (a feature which applies to the Georgian-Abkhazian and to the Georgian-South Ossetian conflict).
- (17) SC/6671, 7 Mayıs 1999.
- (18) İkinci etap müzakereler sivil toplumun güçlendirilmesi, toplumda bozulan ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ve ihtilafın çözülmesine yönelik STK seviyesindeki müzakerelere odaklanır.
- (19) 31 mart 2009 tarihli erişim için <http://www.un.int/russia/new/MainRoot/docs/warfare/statement090808en.htm>
- (20) C. Crocker, F.O Hampson, P. Aal (eds), *Intractable Conflicts, Mediating in the Hardest Cases*, United States Institute of Peace Yayınları, Washington, 2004. Adı geçen eserde ihmal edilmiş anlaşmazlıkların değişik şekillerini tarif ederler. Gürcistan-Abhazya ve Gürcistan-Güney Osetya anlaşmazlıkları 'ihmal edilmiş anlaşmazlıklar' alt kategorisinde yer almaktadır, sayfa 49-52.
- (21) 31 Mart 2009 tarihli erişim için <http://www.circassianworld.com/cronicle-war.html> ve C. Crocker, adı geçen eserde.
- (22) Ch.M.L. Hille, "Onderhandeligen in de Kaukasus", *Atlantisch Perspectief*, Sayı 1, 2009, sayfa 26.
- (23) 22 Ocak 2009 tarihli erişim için www.wtop.com/?nid=104&sid=1553526,
- (24) 31 mart 2009 tarihli erişim için <http://www.europeanforum.net/news/568>, ve http://www.rferl.org/archive/The_Caucasus/3/963/963.html,
- (25) 26 Mayıs 2009 tarihli erişim için http://jamestownfoundation.blogspot.com/2009_05_01_archive.html, ve <http://www.abkhaziagov.org/en/news/detail.php?ID=18531>,
- (26) Ayrıca bkz. C. Crocker, F.O Hampson, P. Aal (eds), [2004: 23].
- (27) Robert Parsons, Rusya: "Putin Dondurulmuş İhtilaflar için Çözüm Önerileri mi Arıyor?" RFE/RL, 2 Şubat 2006, Jorri Duursma, [1996: 111]. 26 Mayıs 2009 tarihli erişim için <http://www.rferl.org/content/article/1065363.html>
- (28) Jorri Duursma, [1996: 111].